

השיעור השבועי

גיליון מספר 428

הרב המקדים: הג"ר אהרן זכאי שליט"א
ראש מוסדות 'אור יום טוב'

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי"כ היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ידוולים
18:12	17:36	16:45	חל אביב
18:07	17:35	16:43	חיפה
18:07	17:35	16:43	באר שבע

כא | י' שבט תשפ"ד

הלכות בשר בחלב

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

שכח ובירך על מאכל חלבי תוך שש שעות לבשר. המתנת שש שעות אחר תבשיל של בשר, ואחר ביצה של חמין. פלאפל וצ'יפס בשמן שטוגנו בו שניצלם. נ"ט בר נ"ט דהיתרא לכתחילה. נ"ט בר נ"ט באוכלין. בירך על מאכל לפני הקידוש

תקציר השיעור הקודם

א. בשיעור הקודם דיברנו במי שאכל בשר - והדגשנו שאכל בשר "חלק", כי לנו הספרדים בשר "כשר" זה ספק טרף - וכעבור חצי שעה או שעה הוא רוצה ללמוד עם חברותא, אבל הוא מרגיש עייף, כי אכילת בשר² מעייפת את האדם, ולכן לקח שוקולד כדי להתעורר³, ובירך עליו "שהכל נהיה בדברו". לפתע צעקו לו: השוקולד חלבי! אבל ברכת... "אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי", אם לא יטעם ברכתו תהיה לבטלה, ואם יטעם יעבור על חיוב ההמתנה בין בשר לחלב. והרי לדעת הגאונים (שערי תשובה סימן קטו, ועוד)

והרמב"ם (פ"א מברכות הט"ו, ופ"ב משבועות ה"ט) והשלחן ערוך (סימן רטו סעיף ד), ברכה לבטלה איסורה מדאורייתא, אבל ההמתנה בין בשר לחלב היא מדרבנן, ולכן עדיף שיטעם. רק שיטעם מעט כדי שתחול הברכה.

תבשיל של בשר

ב. בפרט אם אוכל תבשיל של בשר, כגון שהכינו מרק עוף ושותה רק את המרק, או אורז שבושל עם בשר - הפרסים מכינים 'אשפלאו' שזה חתיכות עוף יחד עם אורז וצימוקים וגזר, ומרן היה נהנה מהאוכל של הפרסים... - ואוכל את האורז לבד, צריך להמתין שש שעות לאכילת חלב, כמו שאכל בשר ממש. ואמנם יש בזה כעין סתירה במרן, שהרי ביורה דעה

תשובה טריים שיהיו בריאים, שהם לא כל כך מתמצאים, והם צריכים לדעת אחת ולתמיד, שכאשר מרן שליט"א מעיר על כמה חכמים וצ"ל ושלטי"א, ומהם חכם בן ציון שהרב היה אתו בקשרים טובים, כך היא דרכה של תורה, ואין בזה שום סתירה לאהבה שיש ביניהם. להמחשת הענין, פעם מישוהו מאמריקה הגיע לפורת יוסף כדי לתרום לישיבה, וראה שהלומדים מתקוטטים אחד עם השני, ואמר לראש הישיבה רבי עזרא עטיה: מה זה, לאלה אני אתן כסף?! באוניברסיטה שלנו לא מתקוטטים... אמר לו: חכה עוד מעט. כשירדו לחדר האוכל, הוא ראה שכולם מדברים יפה אחד עם השני, ואמר: כל כך מהר הם השלימו?! אמר לו הרב: אתה לא מבין, אבל כך היא דרך התורה, "את והב בסופה" (קידושין ל). אנחנו כחכים ומצפים לביאת משיח צדקנו, והיי רצון שכסא כבוד מרן שליט"א ירום ונשא וגבה מאוד, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה. אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגדול מעוז ומגדול, מזכה הרבים הגדול, הגאון רבי אהרן זכאי ראש ישיבת 'אור יום טוב', מתלמידיו הנאמנים והמובדקים של מרן האבא וצ"ל, עוד לפני יותר מחמישים שנה הוא למד בישיבת 'אור התורה' של הרב צבי סימן טוב, וכשהיה יוצא לאור "יחווה דעת" חדש, היה רץ לקחת את הספרים ולהפיץ אותם בישיבה שלמד בבני ברק, באיזו אהבה. זכה לחבר עשרות רבות של ספרים, אולי מאה, וב"ה בן פורת יוסף יש לו ספרים חשובים, 'טהרת המשפחה', 'הברכה והלכותיה', 'השבת והלכותיה', ספרים נפלאים! אמרת לחתנים שרוצים לקבל הלכות והדרכה לפני ההתונה: הספר הכי טוב שיש היום זהו ספרו של הרב זכאי 'טהרת המשפחה', שכתב כל דבר ביסודיות. וספריו - 'הבית היהודי' ועוד - יקרים מאוד ונפוצים בכל מקום. הוא אוהב ללמוד ויושב יחד עם הרב יעקב שכנזי ולומדים בהתמדה נפלאה במשך שנים, יהי רצון שימשיך לשבת על התורה ועל העבודה ויעשה עוד כהנה וכהנה, ויחבר לנו עוד חיבורים טובים בכל מקצועות התורה - אין נושא שלא כתב עליו, מדהים! בן פורת יוסף בן פורת עלי עין - ויעלה מעלה מעלה מתוך בריאות איתנה ואריכות ימים.

אנחנו אוכלים בשר, ומי שיש לו תקציב אוכל גם בימי חול, כולל בימי שני וחמישי, וכי יש לנו כוח לגזור גזירות על הציבור שלרגל המצב אין לאכול בשר בשני וחמישי, מאיפה השטניות האלו? בפרט בני תורה צריכים כח ללמוד, ואם יגרם איזה מיעוט בהתמדה, לא שוה כל זה. ומי אנחנו שנגזור על הצבור, צריך קצת ענוה!

סיפורי לכם שמרן וצ"ל היה לו שוקולד במגירות, ובאמצע הלימוד בשעה שנים בלילה, היה לוקח קובית שוקולד וטועם, כדי להתעורר, ובפרט שוקולד מריר, יש בו קפאין והוא מעורר. הרבנית ע"ה שמרה עליו, כי היה לו סוכר גבוה מאוד, ובכל ארוחה היה עושה זריקה, בבוקר בצהריים ובערב, והיא פחדה עליו ולקחה לו את השוקולדות, והרב היה פותח את המגירה ושואל: מי לקח את השוקולד? לא היו כאן הנכדים... עד שהחביא את השוקולד בתוך הספרים, בין הכריכה לספר, ואיפה היא תמצא את זה בין אלפי הספרים...?

מדברי הרב אהרן זכאי שליט"א: ברשות מורנו ורבונו, גאון העולם, עטרת תפארת ישראל, מרן הראשון לציון רבינו יצחק יוסף, ה' יתברך ירין ימינו בטוב ושנותיו בנעימים. כבוד מרן אומר שאדבר על הרישום, מי שמבקשים ממנו שידבר עם איזו משפחה, ואומר: אין לי זמן, אני לא יכול... זו בושה. שהרי מרן שליט"א באמת אין לו זמן מיותר, בכל כמה חודשים מוציא ספר בפ"י, ולא ספר דק, אלא תשע ספרות או אלף עמודים, וכמי שכתב כמה ספרים ובפרט בהלכה, אתם יודעים שיש אלפי ספרים ושנות"ם, ולפעמים אתה מתחיל להתבלבל, מה תעשה, כמו מי תפסוק, וכשאתה בא ופותח ילקוט יוסף, זה מתוך מדבש, למעלה פסקי הלכה, ולמטה מקורות, בגאונות אדירה. מוסיף הרבה מאוד על מרן וצ"ל, ועם כל זה מרן הולך ממקום למקום, אנשים מהצבא סיפרו לי איזו התרגשות היתה כשהגיע לשם. ואם מרן שליט"א שזמנו יקר וכל דקה שלו חשובה כך, מה אנחנו, ודאי שצריכים לעשות את כל המאמצים שבעולם לזכות את אותם ילדים ללמוד ממוסדות תורניים, אתה לא יכול לדעת מה יצא מהילד הקטן הזה.

יש כאלה שמחפשים מופתים, אבל מרן הראשון לציון שליט"א זה המופת הגדול ביותר, יש בו הכל מכלל, תורה, יראה, זיכו הרבים, פסקי הלכות. והכל בענוה. מאז שמרן וצ"ל נפטר אפילו נשים וקנות שואלות: הרב עובדיה לא נמצא, מה יהיה?! הייתי שומעת אותו, ואפילו שלא הייתי מבין, זה נתן כוח לכל השבוע... וב"ה שיש לנו את בנו שמחזיק אחריו בתורה ובגדולה ובכל. רבותי, אני אומר בכל ליבי ונפשי - ואקוה שמרן מסכים - יש אנשים מצלצים אלי, והם שומעים שמרן אומר בשיעור על חכם מסויים, הלכה לא כך במחילה מכבודו, ושואלים: וכי אותו אחד לא יפגע?! אבל אני שואל, הרמב"ם הראב"ד נמצאים ביחד בשמים, ואתם יודעים איך הראב"ד היה מתבטא על רמב"ם, וכי עכשיו הם לא מחביקים ומנשקים אחד את השני?! וכך בכל דור ודור היו מחלוקות בהלכה. ומה שמרן שליט"א מזכיר כל איזה אברך שמוציא קונטרס, זו זכות בשבילו שמרן בכלל מתייחס אליו! אותו אברך אומר לעצמו, העיקר שהרב מזכיר אותי ומפרסם אותי... זהו 'ותורת חסד על לשונה', מי עוד היה מתייחס לכל אחד?!

אני זוכר שמרן היה בצער בתקופה מסוימת, והלכתי אישית לגאון רבי בן ציון אבא שאול, כי אמרתי לעצמי שרק אדם גדול כמוהו יוכל לדבר אתו, וביקשתי ממנו שילך לעודד את מרן. אמר לי: מה, הוא בצער? אתמול בלילה הוא צלצל אלי, ודוקא היה נראה לי בשמחה... והוסיף ואמר בהכנעה כלפי מרן: אני מתבייש ללכת אליו, אולי בהזדמנות... איזו הערכה ואהבה היתה ביניהם. הלא חכם בן ציון הגיה כמה חלקים של יביע אומר, ביחווה דעת חלק ז' (ס' ק"ג קכב) יש ביניהם חלופת מכתבים, וכשקראתי אותם עמדו לי דמעות, איזו אהבה! בכל זאת יביע אומר מעיר עליו הרבה בהלכה, וכי זה אומר שהוא נגדו? חס ושלום, אלא זו היא תורת אמת! הרי ספר תורה שחסר אות אחת הוא פסול, ותאר לך שיבוא מישהו ויאמר: לא נעים מהסופר, אתה מבייש אותו... מה זה "לא נעים", זו תורת אמת! יש בעלי

(סימן פט סעיף ג) פסק להלכה, שאם אכל תבשיל של בשר - ולא את הבשר עצמו - מותר לאכול גבינה אחר נטילת ידים, וכן קינוח הפה על ידי שיאכל חתיכת לחם להעביר את טעם התבשיל, ולא צריך להמתין שש שעות. אולם בבית יוסף אורח חיים (סימן קעג) הביא את דברי המרדכי (חולין ס' תרפ"ו) - היה לפני כ-700 שנה - שהמנהג להמתין שש שעות גם לאחר אכילת תבשיל של בשר, שם דיבר על ביצים שטיגגו בשומן בשרי, משום גזירה אטו בשר בחלב. והבית יוסף כתב על דבריו שכן נהגו העולם ואין לפרוץ גדר, וזה סותר למה שכתב בורה דעה. אלא מרן סמך על המעיין בבית יוסף אורח חיים, כי לא לומדים רק יורה דעה, אלא צריכים להקיף את התורה, אורח חיים יורה דעה, אבן העזר, חושן משפט, ובאורח חיים מבואר שהמנהג להחמיר ואין לפרוץ גדר. גם בתשובת הרשב"א (ח"א סימן שז) כתב, שמי שמתיר לאכול מאכלי חלב אחרי מרק צלול בשרי, הוא טועה בשיקול הדעת, שהרי לא חילקו חכמים בין בשר עבה לדק, למרות שבשר עבה נכנס בין השיניים ואילו בשר דק וקציצות לא, אבל לא פלוג רבנו, שאם כן נתת דבריך לשיעורין, ותמיד ממתנינים שש שעות, והוא הדין למי ששתה מרק צלול. וכך ההלכה.

דברי האחרונים

ג. וכך כותב רבי יוסף מולכו בשלחן גבוה (סי' יח), שהמנהג להמתין שש שעות בין תבשיל של בשר לחלב. ואמנם הגינת ורדים (י"ד כלל א ס' ט"ב) - לרבי אברהם הלוי שהיה לפני קרוב ל-300 שנה - רצה לומר שמרן חזר בו בשלחן ערוך יורה דעה, ודעתו להתיר. אבל החיד"א (שי"ב י"ד ס' פט סק"ל) העיר עליו שדוחק לומר כך, כי להיכן הלך המנהג להחמיר, ובפרט שמרן הוסיף וכתב בלשון חמורה שאין לפרוץ גדר, ולכן לא הסכים לדבריו. וכן המנהג להחמיר, כדברי השלחן גבוה, וכן כתבו הפרי חדש (סי' יח), רבי יעקב רקח בספרו לחם הפנים (סי' ג), רבי עבדאללה סומך בזבחי צדק (אות לא), הבן איש חי (ש"ש פ"ר שלח ס"ט) ועוד, שהמנהג פשוט אצלנו להמתין שש שעות בין תבשיל של בשר לחלב. וכך ההלכה.

ביצה של חמין

ד. גם אם אכל ביצה שנתבשלה בתוך החמין, ולא אכל את החמין עצמו, כי הוא רוצה ללמוד ולא להירדם... ומשאיר את החמין לשעה שתיים או שלש, והעיקר שסועד סעודה עם פת לפני חצות. בכל אופן כיון שאכל את הביצה מהחמין, צריך להמתין שש שעות לאכילת חלב, וכמו שכתב בתשובת הרשב"א (ח"א ס' תקט"ז) הביאה הבית יוסף (סימן צה סעיף ב) - שביצים שנתבשלו בקדרה עם בשר, ואפילו עם קליפתן, אסור לאוכלן בכותח, כי קליפות הביצים מנוקבות, ואם תכניס ביצה לתוך יורה רותחת של צבע, "שיקע צרינו בתוכו", תראה שהביצה תקבל את הצבע, ובמציאות אנו רואים שהביצה של החמין מקבלת צבע חום, ולכן בגמרא (חולין צ"ז) מבואר, שאם פתחו ביצה ומצאו אפרוח מת, אם אין פי ששים כנגדה אוסרת הכל, ואף שביצה טמאה אינה אוסרת שאינה נותנת טעם אלא "כי מיא דביעי בעלמא", אבל זו פולטת ציר של אפרוח ואוסרת. ומובן שיש בקליפה נקבים, והביצה בולעת טעם, ולכן צריך לחכות שש שעות.

מתבשלות מהאדים

ה. רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים ח"ג (א"ח ס' יג) נשאל על מנהג הבגדדים לתת איזה רשת מעל קדרה בשרית המכוסה חלקית, ולהניח

⁴ כפי שהזכיר הרב המקדים, אנו חנו יודעים שחכם בן ציון היה אדם גדול, אין צריך לומר, אבל כך היא דרכה של תורה, וכשכותבים בשמו דברים לא נכונים אין אפשר לשתוק? צריך לומר את האמת, ומי שנפגע שישתה מים קרים... מה אפשר לעשות, אני אומר את ההלכה.

⁵ עושים את הפלאפל מחומוס, ולפני שטוחנים אותו, משגיח הכשרות מקבל הנחיה מטעם הרבנות לבדוק את החומוס, ואם יש שחור או פגום מוציא אותו, כי יש בו תולעים שפירשו, ועל כל תולעת חייב חמש מלקיות. ובדיעבד אם לא בדקו את החומוס ועשו ממנו פלאפל, כיון שיש שם גיגית גדולה של כמה קילו חומוס, אם היו תולעים הן בטלות בששים, הן נטחנו ואין להן דין בריה, ואף שאין מבטלים איסור לכתחילה (ש"ע י"ד ס' פט ס"ה), אבל כיון שלא היתה כוונתו לבטל אלא רק לטחון לצורך הפלאפל, אין בזה איסור, וכמו שכתב מהר"ם מרוטנבורג (בתשו" ס' קצ) בכיצת בזה, ולכן מעיקר הדין אפילו שלא בדקו את החומוס מותר לאכול את הפלאפל. ובלאו הכי לא אוכלים פלאפל אלא רק מחנות שיש לה הכשר, מי ינסה לחנות בלי הכשר, מי יודע מה יש שם, בשר נבלה וכל מיני איסורים, וגם מי

עליה ביצים, והיו מתבשלות מהאדים, האם הן בשריות. והשיב שאין לאכלן עם גבינה, אבל לאחריהן מותר לאכול גבינה מיד, והטעם משום שבלעו מזיעת הבשר ולא ממש מהתבשיל. וכן כתב בן איש חי (ש"ש פ"ר שלח סעי' ג). ומשמע שאם הביצה מונחת בתוך הסיר של החמין, היא מקבלת טעם מהבשר ודינה כתבשיל של בשר שצריך להמתין שש שעות. וכבר בשו"ת הלכות קטנות (ח"א ס' קנו) - לרבי יעקב חגיז שהיה לפני כ-450 שנה - כתב, שאם נתן הביצים על גבי הכיסוי, פשיטא כביעתא דכותחא דשרי, אבל אם הביצה היתה בתוך הקדרה, נמצא ברשב"א שהקליפה מנוקבת והביצה בולעת. וכן משמע מדברי רבי יהודה עייאש בשו"ת בית יהודה (ח"ב סימן קה), שמי שאכל ביצה מתוך החמין צריך לחכות שש שעות לאכילת חלב. והביאוהו בשו"ת שער שלמה (זוהר אפרה ס' כה), ובשו"ת ויקרא אברהם (ח"ו"ד ס' א), וכן כתב בשו"ת מעשה אליהו (ס' נא) - להגאון רבי אליהו מני שהיה מרבני בגדאד ואחר כך עלה לחברון.

המתנת שש שעות

ו. ראיתי לכמה אברכים צעירים שהם תלמידי חכמים ב"ה, ולומדים לאסוקי שמענתא אליבא דהילכתא, שכתבו שהביצה של החמין לא קיבלה שומן ממש, אלא רק טעם, ולכן מותר לאכול לאחריה חלב. ובשם חכם בן ציון זצ"ל הביאו באור לציון חלק ה' (עמ' 70) שצריך לחכות שעה אחת, ושכן הדין כאשר הבשר היה ללא שומן, וטעמו מהמרק בלבד, שדי בהמתנת שעה אחת. אבל מאיפה יצאה הפשרה הזאת, ממה נפשך, אם זה בשרי צריך שש שעות, ואם לא מותר מיד. מאיפה המציאו את זה? הספר הזה חלק ה' יצא עשרות שנים אחרי שנפטר, וקשה מאד לסמוך עליו, וספק אם כך אמר חכם בן ציון, אולי אמר כך כשהלך בדרך, ואולי אמר שיש לדון להקל אחרי שעה, אבל הם הלכו וכתבו בספר. ותמוה, וכי לא ידע את כל הפוסקים שהזכרנו, את הרשב"א, ש"ע י"ד, הל"ק ט, מהר"י עייאש, זב"צ, רב פעלים, ועוד, שמשמע מדברי כולם שיש להחמיר ולהמתין שש שעות, אטו יחלוק על הרשב"א והש"ע? אי אפשר לפסוק הלכה על פי סברא סתם, אלא צריך לשבת ולפתוח ספרים, ותראו בילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' (עמ' ת"ב) שהארכנו בזה. לכן להלכה צריך לחכות שש שעות אחר אכילת ביצה בחמין, ומי שיש לו בבית את הספר אור לציון ח"ה, יכתוב בעדינות בצד: לא נכון, ויש לעיין...⁴ בפרט שלפעמים הביצה נסדקת בתוך החמין ובדאי בולעת, אבל אפילו לא נסדקה צריך לחכות שש שעות.

פלאפל וציפס בשמן בשרי

ז. אותו דבר במסעדות וכדומה שמטגנים שניצלים, ואחר כך מעבירים רשת בשמן ומוציאים את כל השיריים, ובאותו שמן מטגנים פלאפל⁵ או ציפס, האם מי שאוכל כזה פלאפל או ציפס צריך לחכות שש שעות לאכילת חלב או לא. יש כאלה שמבלבלים את האנשים ואומרים שזה נקרא "חזקת בשרי", אבל ברור שבשמן נימוח שומן בשרי, והפלאפל מקבל טעם ישירות מהשומן, ואין זה בגדר נ"ט בר נ"ט דהיתרא, כי זו לא בליעה בכלי, אלא באוכל ממש. כמה אברכים שיושבים ועוסקים בתורה,

שצמא ורוצה לשתות טמפו או קולה, לא ראוי שיכנס לחנות בלי הכשר, זה מראית העין, אנשים יגידו, זה נכנס לשם, והוא עם כיפה שחורה, או לבנה... ויקנו מכל הבא ליד. בחו"ל במקומות של גוים מותר להיכנס לחנות כזו, ואף אחד לא יחשוד בו שאוכל נבלות וטרפות, כי שם יודעים שקונה רק שתיה, אבל כאן בארץ יש חנויות עם הכשר ויש חנויות בלי, וכדאי להימנע מלקנות בחנות בלי הכשר. וכמו שכתב בספר ערוך השלחן (ס' ק"ט סעי' ד, ט), שהמנהג שמביאים משגיח ועושים תעודת כשרות הוא מנהג טוב, כי מי שמוכר את האוכל יש לו נגיעות, ואף שאומר תסמוך עלי שזה כשר, אבל הוא רוצה להרוויח כסף, ואין לו נאמנות. יש אומרים שאם מכיר את המוכר שאינו משקר והוא ירא שמים באמת, לא מסתכלים על הזקן והפאות, אלא הוא מכיר אותו אישית שהוא אדם נאמן, גם אם אין לו תעודת כשרות, כגון שלא רצה לשים על הסופגניות דגל 'חלבי', אפשר לסמוך עליו. אבל המנהג להצריך תעודת כשרות, כי בדרך כלל הוא רוצה להרוויח, ויש לו אינטרס. כך כתב מרן אאמו"ר בכף החיים ביו"ד (ס' ק"ט אות ו), שלא לקנות רק מחנות עם תעודת כשרות.

כתבו על זה מאמרים, ואשריהם שעוסקים בהלכה, אבל טעו בדבר הזה ודימו למה שכתב בהליכות עולם ח"ז בהלכות תערוכות (עמ' עט) ש"נ"ט בר נ"ט מועיל גם באוכלין, ולא פתחו את המקורות למטה בכדי להבין למה הרב התכוין, וחשבו שהכוונה לפלאפל או צ'יפס שטוגנו בשמן שטוגן בו בשר, אבל בשמן הזה יש ממשות של שומן בשרי. וכעת נסביר מהו נ"ט בר נ"ט, ומהו באוכלין.

דגים שעלו בקערה

ח. בגמרא מסכת חולין (קא"ט) איתמר, דגים שעלו בקערה, רב אמר אסור לאכלם בכותח, ושמואל אמר מותר לאכלם בכותח. כלומר דגים שטיגנו אותם במחבת בשרי - שהרי מותר לטגן דגים במחבת בשרי בן יומו, אחר שניקו את המחבת משיירי בשר⁶, וגם החליפו שמן, גם לא בריא לטגן בשמן הקודם... מותר לאכלם בחלב. וכיון שבלאו הכי אנחנו לא אוכלים דגים בחלב⁷, נאמר דוגמא יותר מעשית, תבנית שבצהרים עשו בה עוף בגריל, ובערב ניקו אותה ועשו בה עוגת טורט פרווה, ובאו אורחים ורוצה להגיש אותה עם מאכלי חלב. וכן אם טיגן שניצל במחבת, ואחר שניקה אותה טיגן עליה ביצה. הדין הוא שמוותר לאכול את העוגה או את הביצה עם חלב, כי הבשר נתן טעם בכלי, והכלי בפרווה, ועדיין זה היתר, וזה נקרא נותן טעם בר נותן טעם, ויש בזה מחלוקת רב ושמואל, והלכה כשמואל שמוותר (שי"ע ר"ס צ"ה), ואף על גב דקיימא לן הלכה כרב איסורי, שאני הכא, שאחד האמוראים עשה מעשה כשמואל, וכן אמר חזקיה משום אביי שהלכה כשמואל. ודין זה מותר בדיעבד לאחר שעשו כן גם לאשכנזים.

נ"ט בר נ"ט לכתחילה

ט. האם נ"ט בר נ"ט דהיתרא מותר גם לכתחילה או רק בדיעבד, נחלקו בזה האחרונים מערכה לקראת מערכה. נפקא מינה לאברך שמגיע לביתו בשעה שש וחצי או שבע בערב, וממהר לכולל ערב⁸, ואומר לאשתו: תשמעי, אני בשעה שמונה צריך להיות כולל - אם הוא לא בא בזמן מורידים לו עשר או עשרים שקל - וצריך להזדרז ולהכין ארוחת ערב. והיא באה לעשות לו חביתה או ביצת עין, ומחפשת את המחבת הפרווה ולא מוצאת, ורוצה לטגן את הביצה במחבת בשרי נקי, והוא יאכל אותה בארוחה חלבית. הדין הוא שזה מותר לכתחילה, כי להלכה נ"ט בר נ"ט דהיתרא מותר לכתחילה.

סכין בשרית

י. וכן הביא הבית יוסף (סוף סימן פט) בשם הארוחות חיים (ה"ל איסורי מאכלות ס"א), שרבינו שמשון - אחד מבני התוספות - היה מתיר לחתוך לחם בסכין של בשר כדי לאכלו עם גבינה, ומנוק, משום דהוי נ"ט בר נ"ט. כלומר סכין שחתכו בו בשר רותח, בודאי הסכין בלע מהבשר אגב דוחקא סכינא, וכמו שאמרו בחולין (ה) בענין חום בית השחיטה, ולאחר שניקה את הסכין מכל שמנונית חותך בו לכתחילה לחם חם כדי לאכלו בארוחה חלבית, כי הבשר נתן טעם בסכין, והסכין בלחם, ועדיין הכל היתר, והרי זה נ"ט בר נ"ט דהיתרא. זו אחת הראיות שמובא בילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג',

⁶ שהרי אסור לאכול דגים ובשר יחד, כמבואר בפסחים (ע"ה), משום שקשה לצרעת, וחמירא סכנתא מאיסורא (חולין י), ואין הבדל בזה בין ספרדים לאשכנזים. החתם סופר (ח"ו"ד סימן קא) כתב שדוקא "ביניתיא" שהוא סוג מסוים של דג, יש סכנה לאכול עם בשר, ולכן מלמד זכות את המקילים, ומיישב את הרמב"ם שלא הביא את האיסור לאכול דגים עם בשר. אבל אנחנו לא יודעים מה הסוג הזה, ולכן להלכה אסור לאכול כל סוגי הדגים יחד עם בשר. או וכן דגים שבושלו עם בשר.

⁷ מנהג הספרדים כדברי הבית יוסף (י"ד ס"א פ"ז) שאין לאכול דגים בחלב, ואף שהדרכי משה (סק"ד) העיר על מרן שכנראה נתחלף לו חלב בבשר, וצריך לומר שאין לאכול דגים בבשר, אבל האחרונים (ראה י"ד ס"א פ"ז מ"ח) האריכו בזה, וכתבו שבדקו אצל הרופאים וגם בדגים בחלב יש סכנה. כך כותב בפחד יצחק (מערכת ב, ד"ס ע"ב), ויש לסייעו מדברי רבנו בחיי (שמות כג, ט) - אחד הראשונים, שכותב בפירוש שאסור לאכול דגים בחלב. ואמנם בגמ' חולין הנ"ל דיברו רק מצד הלכות בשר בחלב ולא מצד הסכנה.

⁸ היום המצב הכספי של האברכים קשה מאוד, באים אלי ומספרים לי כמה מקבלים בכוללים, לא כולם יכולים לתת להם יותר, אין הרבה תורמים, התורמים

להתיר נ"ט בר נ"ט לכתחילה, כי היה מתיר "לחתוך" [ולאחר שנים גם מרן האבא הביא ראיה זו בבי"א ח"ט ח"ו"ד ס"ד], ודלא כדעת הזבחי צדק (סימן צ"ה אות ב) והבן איש חי (שנה שנה פרשת קרח אות ג).

דעת הרב משאש

יא. אמנם הגאון הרב שלום משאש זצ"ל (בספר מזרח שמש ס"א צ"ה ס"א, דנ"ה ע"א והלאה, ובשו"ת שמש ומגן ח"א ס"ה ח, וח"ב ח"ו"ד ס"י מב) חלק על מרן זצ"ל וסבר ש"נ"ט בר נ"ט דהיתרא מותר רק בדיעבד, שכן לשון מרן בשלחן ערוך (י"ד סימן צ"ה סעיף א) דגים "שנתבשלו או שנצלו" בקדירה של בשר, מותר לאכלם בכותח. משמע דיעבד, נתבשלו. אבל בבית יוסף בבדק הבית כתב שההיתר הוא לכתחילה. אני הייתי אתו בקשר טוב, והייתי הולך אליו לבית ומדבר אתו הלימוד, הוא היה חביב מאוד, ולמרות שחלקו עליו בהלכה, הוא אף פעם לא הקפיד, ופעם שלחתי לו מכתב על זה, שיש בית יוסף מפורש, והוא ענה לי תשובה שנדפסה בשו"ת שמש ומגן⁹, והסביר שרבינו שמשון מדבר על שיירי האוכל שנדבקו בסכין, ובזה התיר משום ביטול, אבל לא מטעם נ"ט בר נ"ט. ושלחתי לו מכתב, שהרי רבינו שמשון טרח לכתוב טעם, וכתב שהטעם משום דהוי נ"ט בר נ"ט, ונדחק להשיב לי שזה לאו דוקא.

להשמיע כוח האוסר

יב. מה שהביא הזבחי צדק ראיה מלשון השלחן ערוך שכתב "שנתבשלו או נצלו", יש לומר שזה לאו דוקא, ומרן השתמש בלשון הגמרא שדנה בדגים "שעלו" בקערה, ומה שתפרש בגמרא תפרש בשלחן ערוך. ובאמת מה יענו הראשונים שהתירו לכתחילה? אלא ההסבר הוא שהגמרא באה להשמיע את כוחו של רב שאסר, שאפילו בדיעבד אסר, אבל באמת לשמואל גם לכתחילה מותר. ואף דקיימא לן כחא דהיתרא עדיף (ביצה ב), והיינו שעדיף להשמיע את כוח המתיר, ולמה כאן השמיעו את כוח האוסר? כתב האדמו"ר מערלי הגאון רבי יוחנן סופר זצ"ל בספרו יומין דחנוכה (סוף הספר כללי חת"ס כלל ע), שפעמים מצינו שיש להשמיע כוחו של האוסר, אם הוא חידוש גדול יותר, וכמו בנידוננו, כי הוא חידוש גדול מאוד לאסור בדיעבד דגים שיש בהם טעם קלוש של בשר, וכמו שביאר הפרי מגדים בספרו ראש יוסף (חולין קיא) שטעם העובר על ידי בליעת הכלי הוא בגדר טעם קלוש מאד. והשלחן ערוך העתיק לשון הגמרא, וסמך על מה שפירש בבדק הבית בסימן צ"ה, ובבית יוסף בסימן פ"ט, שההיתר הוא לכתחילה. וכך כתב אחד מהראשונים מהר"א בן טוואה בשו"ת חוט המשולש (הטור השלישי ס"ה לג) להתיר נ"ט בר נ"ט לכתחילה. וכן כתבו הגאון רבי יהודה עייאש בשו"ת בית יהודה (ח"ב ס"א צ"ב), שו"ת בית דוד (ח"ו"ד ס"א מב), שו"ת פני דוד פאפו (ח"ו"ד ס"א ב), הגאון רבי יצחק טייב - מגדולי חכמי תוניס - בספרו ערך השלחן (סימן צ"ה סק"ה). וכך ההלכה.

ספק דרבנן לקולא

יג. בפרט שהנידון בזה הוא דרבנן ולא דאורייתא, כי התורה אסרה רק בשר וחלב שנתבשלו יחד, "לא תבשל גדי בחלב אמו", אבל בזה אחר זה אסור מדרבנן, והוא הדין לנ"ט בר נ"ט, שאין בזה איסור דאורייתא, ואפילו

מח"ל צריך להכניס להם לראש שיתרמו לבני הישיבות, זה המעולה ביותר, וכמו שאמרו במדרש קהלת (פרשה יא): אם ביקשת לעשות צדקה, עשה עם עמלי תורה. אם יישאר לך ואתה רוצה לתרום לדברים אחרים, זה אחר כך, אבל קודם כל תתן לעמלי תורה. יש שמתלהבים עכשיו לתרום לחיילי הצבא וכו', טוב, אבל התורה למעלה מהכל. אברכים מקבלים אלפיים או שלשת אלפים ₪, ומה יכולים לכסות, יש להם הוצאות חשמל, מים, שכר לימוד הבנים בישיבות. האשה עובדת ומקילה על בעלה, והוא הולך לכולל כל היום, וגם לכולל ערב. השבוע הייתי בכולל שיושבים ולומדים כל הלילה, מחצות ועד עמוד השחר, וראש הכולל משלם להם בעין יפה, ובבוקר לאחר התפלה הולכים לישון, ואחר הצהריים יש להם עוד כולל, ובערב עוד כולל, זה מצוין. אמנם צריך לדעת שאברך בשנה הראשונה שהוא בונה את ביתו, לא טוב שילך לכולל ערב, כך מרן זצ"ל היה אומר, אבל אחר כך הוא חי עוד שנים רבות, וילך לכולל ערב.

⁹ יש לו עוד ספר "מזרח שמש" שחיבר בגיל 18, וזה ספר עיוני מדהים, כל אחד שלומד 'איסור והיתר' נהנה ממה שכתב.

המוחמירים התירו בדיעבד. וגם אם יש ספק שמה כדעת הרב משאש, ולא אעלים מכם שיש אומרים כדבריו, הש"ך (סק"ג) והט"ז (סק"ד) והפרי מגדים (מש"ז ס"ק ד, ה), ועוד, אבל זו מחלוקת בדבר דרבנן וספק דרבנן לקולא, וכדעת הבית יוסף. הרב סופר שליט"א כתב בהקדמה לספר "טעמו וראו", שהוא משתומם ואינו מאמין למה שרואה, שכתבנו להתיר לכתחילה, ואיך אפשר לומר ספק דרבנן לקולא, והרי זה רוב נגד מיעוט, וכתב בלשון חריפה. אבל תמוה למה כתב כל כך חריף? בילקוט יוסף (מצוות הארץ עמ' צט) הארכנו לבאר על פי משמעות דברי כמה פוסקים, שאומרים ספק דרבנן לקולא אפילו כשהמיעוט נגד רוב, ויש ראייה לכך מתשובת מרן הבית יוסף (אה"ע בדני מסל"ת סימן ג), וכן משמע בכסף משנה (ספ"א מהל' מומרים), וכן כתב רבי יוסף ידיד הלוי (בשו"ת ימי יוסף חי"א תהר"ע ס"ס א, דכ"ג ע"ב), כי סוף סוף הוא ספק ולא ודאי. וגם מהרשד"ם (חי"ד ס"י ז, צג) לא החמיר בשעת הדחק (וראה עוד בעין יצחק ח"ב עמ' רמא). ולכן לא צריך להיכנס לחששות וספיקות, ולהלכה הדבר מותר.

נ"ט בר נ"ט באוכלין

יד. עד כאן הסברנו דין נ"ט בר נ"ט בכלי, והרב בהליכות עולם דיבר על נ"ט בר נ"ט באוכלין, דהיינו שאדם בישראל תפוח אדמה עם בשר בחמין, ולקח את התפוח אדמה ובישל אותו שוב עם אפונה, ונמצא שהבשר נתן טעם בתפוח אדמה, והתפוח אדמה נתן טעם באפונה, ועדיין זה היתר, ועל זה כתב הרב שזה בגדר נ"ט בר נ"ט באוכלין, ומותר לאכול את האפונה עם חלב, אבל לא דיבר על שמן שטוגנו בו שניצלים, והוא מלא בשומן בשרי, שאם מטגנים בו פלאפל או צ'יפס הם בולעים מהשומן של הבשר, ולכן זה נחשב טעם ראשון ולא נ"ט בר נ"ט. זה חילוק דק למי שמתבונן היטב, הרב סומך עלינו שנסתכל למוטה ונעייין במקורות טוב¹⁰. לכן להלכה ולמעשה, אם טיגנו קציצות של בשר או שניצל בשמן, השומן יורד לתוכו, ואפילו שיקחו רשת ויוציאו את שיירי השניצל, זה לא יועיל, ואם מטגנים בו אחר כך פלאפל או צ'יפס, צריך לחכות שש שעות לאכילת חלב, ולא גרע מתבשיל של בשר כמו מרק צלול. אבל אם כבר בירך על משהו חלבי, גם אם אכל בשר ממש, יטעם מעט, שלא תהא ברכתו לבטלה.

בירך על מאכל לפני הקידוש

טו. יש עוד דוגמא בדין ברכה לבטלה, מי שהתפלל בשבת בבוקר ובא לבית לעשות קידוש, אבל אשתו 'קסלנה' - עצלנית, לא כל אחד זוכה לאשה זריזה, וצריך לוותר משום שלום בית, ולכן בשבת יתן לה לנוח, בכל יום היא קמה לעבודה ומביאה לך פרנסה ומטפלת בילדים הקטנים, ולמה אתה נכנס ללחץ. וכשהוא בא לביתו, רואה שהיא עדיין ישנה, ומעיר אותה ואומר לה: בינתיים אשב ואקרא שנים מקרא ואחד תרגום. וכשגומר ללמוד רמב"ן או אור החיים על התורה, או דף גמרא, לא חסר מה ללמוד, עד שיתארגנו בני הבית¹¹. והנה היה חם מאוד, ולקח כוס מים ובירך "שהכל

¹⁰ [א.ה. ראה בספר פני אריה (ס"ח מה) שביאר, שכל מה שחתר להתיר בכל עוז נ"ט בר נ"ט באוכלין, אינו אלא בכלי, או בחתיכה שבלעה בשר או חלב, שהבלע נאחו ונדבק בו, ובפרישותו ממנו לחזור ולצאת אין ספק שכבר נקלט טעמו הרבה, אבל ברוטב דלא שייך בה בליעה כלל אלא תערובת, ובכל חלק וחלק מן התערובת יש בו משהו מן החמאה (נידונו הוא על חמאה) בעין, נמצא שהמתבשל עם אותו רוטב, בולע את אותם המשוהים חמאה בעין, ואין כאן נ"ט בר נ"ט. עכ"ל. ומלבד הסברה שבוה, הביא סימוכין לדבריו. ע"ש].

¹¹ מרן זצ"ל הקפיד שכשהיה בא לבית בשעה עשר וחצי, כולם כבר יהיו מוכנים לקידוש, משום ביטול תורה, ולא היו מעיזים להפר את רצונו, וכשהיה מגיע כל בני הבית היו מוכנים. אבל לא כולם כמו מרן, ולא כולן כמו הרבנית ע"ה.

¹² בדברי הרמב"ם (שם ה"ה) יש משמעות שהתיר לשתות מים לפני הקידוש, אבל בשלחן ערוך שם פסק כרוב הראשונים שאפילו מים אסור לטעום, ובשונה מהבדלה.

¹³ כמובן שמדובר ששותה את המים לצמא, אבל אם שותה מים ואינו צמא, כגון שעושה הליכה, או שיש לו כל מיני מחלות, והרופא אמר לו שישתה הרבה מים, לא יברך עליהם. וכן אם שותה הרבה לפני צום, יש כאלה שיש להם שיגעון כזה, שברגע האחרון לפני הצום הם שותים ושותים, אבל זה לא מועיל, ורק אם ישתה מהבוקר זה משפיע. ובכל אופן אם אינו צמא לא יברך על המים. שאלו רב אחד

נהיה בדברו", ולפתע אשתו צועקת לו מהמטבת: עוד לא עשית קידוש! לא רק שקמה מאוחר אלא גם צועקת עליו... מה יעשה, אם יטעם, הרי אסור לטעום לפני הקידוש, ואם לא יטעם, זו ברכה לבטלה. וכי יתחיל ללכת לספריה ולחפש ילקוט יוסף, עד שימצא את ההלכה אם בכלל ימצא, זה הפסק גמור. לכן צריך להיות בקי בהלכה ולדעת מיד מה לעשות.

מקור הדין

טז. האיסור לאכול לפני הקידוש, אמנם זו גמרא מפורשת בפסחים (קה), שם מבואר שחנניא בר שלמיא ותלמידי רב היו יושבים בסעודה, ואמרו לרב המנונא, לך החוצה ותראה אם שקעה השמש ונכנסה שבת - לא היה בזמנם לוח שנה, ולכן היה צריך לצאת ולראות מתי השקיעה - שאז נפסיק לאכול, ומפרש רש"י שזהו משום שאסור לאכול לפני הקידוש, ולמרות שהתחילו בהיתר לפני השקיעה, אבל כשהגיעה שבת צריכים להפסיק לאכול. וכך מבואר ברמב"ם (פכ"ט מהל' שבת ה"ו), וכך נפסק בש"ע (סי' רעא ס"ד), שאסור לטעום כלום קודם שיקדש¹². אבל זה דין דרבנן, וברכה לבטלה היא איסור דאורייתא, ולכן עדיף שיטעם קצת כדי שתחול ברכתו¹³.

דין מיוחד בקידוש

זז. יש לחקור בדין האיסור לאכול ולשתות לפני הקידוש, איזה איסור זה, האם זה דין מיוחד בקידוש, שלא קשור לדין של שאר המצוות. או שזה דין כמו בכל המצוות, שאסור לאכול לפני עשיית המצוות, וכמו שמצינו שאסור לאכול לפני מקרא מגילה (עי' ש"ע סי' תרצב ס"ד), קריאת שמע של ערבית, ספירת העומר, שופר, נטילת לולב (עי' ש"ע סי' תרנב ס"ב), וכ' המג"א (סק"ד) דטעימה מותרת. וכך לשון הש"ע "אסור לאכול". דייק אכילה. והטעם לאיסור זה, שלא יימשך אחרי האכילה וישכח את המצוה. ונפקא מינה, שמי שרוצה לטעום דבר מאכל לפני המצוות הנ"ל, מותר לו לאכול פירות ולשתות, וכל האיסור הוא לאכול סעודה, אבל לפני קידוש אסור לטעום כלום עד שיקדש, כך כתב הרא"ש (כלל כה דין ב), וכך פסק בשלחן ערוך (סי' רעא). ויותר מזה, אם התחיל לאכול בהיתר, בכל המצוות מותר לו להמשיך, אבל בקידוש ראינו בגמרא שצריך להפסיק. ועיין בחי' רעק"א (סימן רעא סק"ו) שהביא דברי הר"ן לחלק בין ק"ש ולולב שאם התחילו בהם בהיתר אין מפסיקין, ואילו לגבי קידוש אפילו התחיל בהיתר מפסיקין. רואים שאיסור טעימה קודם הקידוש הוא דין מיוחד ושונה משאר אכילה לפני המצוות. והטעם לגבי קידוש כדי שיהיה היכר בין סעודת רשות לסעודת חובה ומצוה של עונג שבת. אבל עדיין זה דין דרבנן, ואם כבר הסתבך ובירך על מאכל, יטעם ויעבור על דרבנן ולא על דאורייתא של ברכה לבטלה.

זכות התורה שאנחנו לומדים תגן על עם ישראל, על החיילים שנמצאים בצפון ובדרום, על כל השבויים שנמצאים בצרה ובשבייה, שכולם יחזרו לביתם לחיים טובים ולשלום, בריאים ושלמים לעבודתו יתברך, אכ"ר.

מרבני הרד"י, כתוב (ברכות מד). שהשותה מים שלא לצמא אינו מברך, ומה הדין במי ששתה רביעית, האם יברך ברכה אחרונה? והשיב, מה זה קשור, ברכה אחרונה צריך לברך! כך עונים בביתחון, ולא אומרים: אני חושב כך, אני אבדוק... אחר כך הראו לו שלחן ערוך (סימן רד סעיף ז) מפורש, שהשותה מים שלא לצמא אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו. אתה לא יודע שלחן ערוך?! אבל אני לא מאשים אותם, אלא את אלה שמארגנים את התוכניות האלו שעונים תשובות מיד, והרב מתבייש לומר אני לא יודע, יש לו ילדים נשואים... והוא אומר את ההלכה וטועה.

בגיליון "השיעור השבועי" (פרשת ויצא אות ט), מרן הראשון לציון שליט"א דיבר על מי שמתפלל עמידה אחר ד' שעות מהיום, שיעשה תנאי של נדבה, כי יש חולקים על הש"ע. ובשיעור הביא קושיא דהא בשבת אין תפלת נדבה. ומרן שליט"א השיב ע"ז, שיש החיד"א (תיים סאל' ח"ב ס" לח אות ע) שכותב שכך המנהג ואין סב"ל. ובשבת פר' מקץ חכ"א דיבר על העלון בחריפות וטען שהחיד"א הצטער על המנהג. אולם צריך לדעת ללמוד, כי החיד"א מדבר לגבי ברכות ק"ש אחר ד' שעות, וכן על אותם שמבטלים תפלה בצבור. אבל לא הצטער על עמידה עד צנות, לא הזכיר את זה בכלל, והמעייין טוב יראה שיש ללמוד מדבריו שהיו נוהגים לברך ברכות ק"ש גם אחר ד' שעות, וממילא מתפללים עמידה אחר ד' שעות, והחיד"א כעס רק על ברכות ק"ש, ועל ביטול תפלה בצבור, וגם על ברכות ק"ש כתב שיש להניח להם במנהגם. וכ"ש על העמידה. ומכאן שאם שומעים הערה, כדאי לפתוח בתוך דברי החיד"א. וזו כוונת מרן שליט"א "להנחיל דרך" שלא להעיר סתם באויר. המערכת.